

Klíčové kompetence se realizují i v neformálním vzdělávání

Česká republika má bez nadsázky jeden z nejrozvinutějších systémů práce s dětmi v jejich volném čase, a to nejen v Evropě, ale i na světě. Zvláště činnost našich sdružení dětí a mládeže budí v zahraničí neustálý respekt. Vše stojí a padá na dobrovolné a obětavé práci tisíců nadšenců, kteří velkou část svého osobního volna věnují žákům poté, kdy tito odpoledne opustí školní lavice. Formální vzdělávání je tak vystřídáno vzděláváním neformálním. Přesto se zdá, že i neformální vzdělávání potřebuje nějaký svůj konkrétnější společenský rámec.

NEJEN TÁBORY NABÍZEJÍ SDRUŽENÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE

Sdružení definují své kompetence

Když jsem se v minulých letech průběžně setkával s lidmi působícími ve sdruženích dětí a mládeže, nikdy jsem nezaznamenal ani náznak toho, že by někomu z nich snad vadilo nulové ekonomické ohodnocení jejich významné služby, kterou poskytují této společnosti. Co je však mrzelo a neustále mrzí, je nedostatečné společenské uznání a jasné zařazení do vzdělávacího systému. Začněme nejdříve tím druhým, tedy lepším využitím vzdělávacího a výchovného potenciálu sdružení. Spolu s kurikulární reformou našeho školství se totiž možná nabízí nová šance.

V zásadě jde o to, že školy mají možnost využít činnost mládežnických organizací ve svém ŠVP. Tento prostor také hned objevily i tyto organizace a již několik z nich, sdružených v České radě dětí a mládeže (ČRDM), hledá společný jazyk s RVP. Klíčové slovo zní – kompetence. Když navštívíme například webové stránky sdružení Pionýr nebo Ligy lesní moudrosti, najdeme zde jasně definované vzdělávací cíle. Asi největší změnu v systému kompetencí nyní připravují skauti. Na jeho základě má pak být postaven nový výchovný program sdružení Junák – svaz skautů a skautek ČR. Přípravu seznamu kompetencí má na starost člen výkonné rady tohoto sdružení ROMAN ŠANTORA.

„V této fázi máme seznam sedmnácti klíčových kompetencí, jejichž prostřednictvím by měl postupně probíhat rozvoj od dítěte až po mladého člověka do dvaceti šesti let – jaké by měl mít znalosti, dovednosti a postoje. Definovali jsme řadu aktivit, mezi nimiž si děti při dosahování jednotlivých kompetencí mohou vybrat. Zároveň jsme začali připravovat i seznam kompetencí pro vedoucí. Současná definice neformálního vzdělávání je velice vágní. Naš systém, který jsme již prezentovali některým dalším organizacím, je příkladem konkrétního strukturování. Snažili jsme se také, aby se doplňoval, nikoliv kryl s kompetencemi škol.“

Co může využít škola?

Všechna před chvílí zmíněná velká sdružení dětí a mládeže, a jistě i řada dalších, se zabývají veskrze praktickými dovednostmi, jako je přežití člověka v přírodě, a tím de facto musejí operovat s psychologií zvládnutí krizových či extrémních situací. „Jde o velice důležitou dovednost, kterou si však děti většinou ve školách neosvojí. Je to dáno tím, že škola je nastavena především na předávání vědomostí, nikoliv praktických dovedností,“ myslí si PAVEL TRANTINA, předseda ČRDM.

Další kompetencí, kterou považuje předseda ČRDM za klíčovou v nabídce činnosti sdružení dětí a mládeže škole, je rovina vztahových záležitostí, a to ať již ke společnosti, k ostatním jednotlivcům, ale také k sobě samým. „Myslím si, že během výuky občanské výchovy není většinou dost prostoru pro přípravu dětí na aktivní zapojení do života společnosti nebo na to, jak třeba rozumět volebnímu programu politické strany a podle čeho se ve volbách rozhodovat.“

Některá sdružení kladou také důraz na propracovanou organizaci vlastní činnosti. A na tomto v podstatě jakémsi managementu podporujícím aktivitu a přejímání zodpovědnosti se dají vytvořit důležité základy pro práci v týmu a vůbec pro organizaci vlastních aktivit a času. „Zvláště v tomto bodě nemůže škola nikdy dostatečně uspět, protože ve třídě se děti nacházejí ve velké, uměle vytvořené skupině vrstevníků. Ovšem v oddíle dobrovolně spolupracují děti různého věku a tedy i rozdílné úrovně zkušeností, je tu příležitost k nalezení vzorů,“ dodává P. Trantina.

Samozřejmě nesmíme zapomenout ještě na celou oblast environmentální výchovy a vzdělávání. Kdo jiný by měl názorněji vyučovat ekologii v praxi, než sdružení, která v přírodě realizují velkou část svého programu? A také se zde jistě nabízí zcela jedinečný prostor pro osvojování morálních pravidel a vytváření hodnotového žebříčku, zkoumání jakési filozofie v praxi nebo pro orientaci v duchovních otázkách lidského bytí, chcete-li...

Přiblížení dvou světů

Situace je většinou lepší v menších městech a na vesnicích, kde se lidé mezi sebou více znají a tedy i spolupráce formálního a neformálního vzdělávání je jednodušší. Škola většinou v první řadě nabídne žákům možnost navštěvovat sdružení v daném místě. Dále některé školy nabízejí i své prostory pro činnost sdružení a také jim umožňují prezentovat jejich program.

„Spolupráce se školou přímo při vytváření jejího ŠVP by byla nejlepším příkladem pro to, že skutečně lze propojit formální a neformální vzdělávání. Navíc můžeme vyjít z toho, že někteří učitelé sami aktivně působí

v nějakém ze sdružení dětí a mládeže. Dalším významným prvkem by bylo, kdyby se zástupci sdružení dětí a mládeže spolupracující se školou mohli účastnit schůzí školské rady. A mohlo by to fungovat i naopak. Některá sdružení např. v USA mají jakési své správní rady, jejichž zasedání se účastní i zástupci školy. Třetím typem spolupráce školy a sdružení by mohla být přímá účast pedagogů školy na průběhu samotného programu oddílu. Dokonce si myslím, že každý student učitelství by měl kromě školní pedagogické praxe získat i zkušenost s činností v některé z výchovných organizací – účastnit se minimálně několika schůzek a tábora. Díky tomu učitelé a hlavně budoucí učitelé poznají, jak rozvíjet trochu jiné kompetence než ty, které zajišťuje současná škola,“ analyzuje P. Trantina.

Pokud pak jde o vlastní proces využití know-how sdružení ve školní výuce, je možné ho v zásadě realizovat dvojím způsobem. Buď sám učitel si osvojí vybrané praktiky i témata a zařadí je do vlastní výuky, nebo může přizvat samotného vedoucího k výuce. A je zde vlastně ještě další varianta, se kterou mají na některých školách již zkušenost: Aktivní podíl na výuce přímo od žáků, kteří jsou členy určitého sdružení a prezentují některý ze svých mimoškolních projektů v rámci výuky. „Například na jedné základní škole v Klatovech připravili místní skauti projekt zabývající se šikanou, který pak prezentovali ve škole,“ konkretizuje R. Šantora.

Chybí potřebná legislativa

Jedním z předpokladů úspěchu našich sdružení dětí a mládeže je jejich různorodost. Paradoxem však je, že když se pokusíme této široké spektrum jednotit na společných základech, musí se zákonitě objevit riziko unifikace a tedy i ohrožení právě jejich jedinečnosti. A to je také důvod toho, proč jsou mládežnické organizace vůči nějakému kulatému stempelu či certifikátu kvality vesměs velmi opatrné. „Pokud bychom totiž chtěli neformální vzdělávání nějakým způsobem certifikovat, nemůžeme to provádět na kvalitativní, ale jen na kvantitativní bázi – např. dítě strávilo tolik a tolik času v oddíle a z toho bylo danou dobu na pozici rádce družiny. Tím vzniká oprávněný předpoklad, že tento mladý člověk by měl mít osvojeny potřebné základní dovednosti řízení týmu,“ říká P. Trantina.

A celý proces navíc nemusí končit dospělostí. Z části dětských členů oddílů se nakonec stanou vedoucí. „Ano, lze vystavovat jednotný certifikát absolvovaného školení, nelze však jednoznačně standardizovat zkušenosti a dovednosti, které s sebou přináší práce ve sdruženích dětí a mládeže různého typu. Navíc to, že někdo prošel školením psychologie, ještě neznamená, že si potřebnou kompetenci skutečně osvojil,“ komentuje P. Trantina.

V oblasti certifikace vzdělávání vedoucích byly již podniknuty první kroky a pokusy. Jde zejména o hlavní vedoucí táborů organizací, které pobírají státní dotaci. Ti musejí dnes prokázat, že prošli odpovídajícím akreditovaným školením. A také v několika verzích návrhu zákona o práci s mládeží (který, jak se zdá, byl po devíti letech příprav definitivně smeten ze stolu) se počítalo s kurzy i pro ostatní vedoucí sdružení, a dokonce i s certifikací pro organizaci samotnou.

Zatímco zákon o mládeži již aktuální není, je zde jiná legislativní norma, v níž by bylo možné právně ošetřit činnost sdružení dětí a mládeže. Jde o Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, 179/2006 Sb., schválený v březnu tohoto roku, jenž má začít platit od srpna příštího roku. S využitím tohoto zákona by při jeho novelizaci bylo možné vytvořit transparentní a objektivní systém pro hodnocení kompetencí získaných prostřednictvím neformálního vzdělávání.

MŠMT nyní vyčkává

I když sdružení po umělé certifikaci nevolají, přesto, jak jsme již uvedli na začátku tohoto článku, o větší společenskou prestiž usilují. Takže co si vlastně přejí?

Evropská unie pracuje dnes se standardizovaným životopisem, kde se počítá i s tím, že si dotyčný uchazeč o zaměstnání v některé z členských zemí EU uvede i svou účast na neformálním vzdělávání. P. Trantina k tomu dodává: „Otázkou však je, jestli tento údaj bude u potencionálního zaměstnavatele v ČR hrát nějakou roli. Záleží totiž velmi na společenské prestiži sdružení dětí a mládeže, která však v naší zemi není zvláště vysoká na rozdíl od západoevropských zemí nebo USA. Stát by měl tuto prestiž posilovat, dát na vědomí, že si dobrovolné výchovné práce váží – např. tím, že bude těm, kdo aktivně vedou děti, poskytovat přiměřené výhody. Například v Německu vydávají průkaz dobrovolného vedoucího, který jeho držitele opravňuje k různým drobným výhodám, třeba v dopravě. Několikrát jsme již také navrhovali, aby ministerstvo školství udělovalo cenu ministryně či ministra za mimoškolní výchovu. A příkladů postupného vytváření společenské prestiže bychom jistě našli více. Nakonec i sami vedoucí by se měli naučit ve svém curriculum vitae jasně popsat, co vlastně díky své činnosti ve sdružení umějí.“

Na MŠMT jsme zjistili, že v současné době politického vakua v naší exekutivě se žádné konkrétní kroky v této oblasti nepodnikají. „Náš systém zájmového vzdělávání je podle našeho názoru podobou neformálního vzdělávání, je ovšem širší než pojetí EU. Žádné parametry pro popis a uznávání neformálního vzdělávání u nás stanoveny nejsou a nepředpokládám ani, že by tomu tak bylo v nejbližší době,“ sděluje JAROSLAV TUČEK, zástupce ředitele odboru mládeže MŠMT, a dodává: „Myslím si, že by se touto problematikou měla zabývat Národní konference o mládeži, která by měla proběhnout na jaře příštího roku.“

Abychom však mládežnické organizace stále jen neglorifikovali, musíme připustit, že v rámci celého spektra není jejich kvalita vždy srovnatelná. Potvrzuje to i P. Trantina: „Nejen v každém sdružení, ale i v jednotlivých oddílech a klubech má neformální vzdělávání rozdílnou úroveň. To je základní problém. Do široké definice neformálního vzdělávání se totiž vejde prakticky veškerá činnost sdružení dětí a mládeže, ovšem ne všechny aktivity vytvářejí vedoucí tak, aby děti skutečně vychovávali a vzdělávali. Základem kvality a vůbec neformálního vzdělávání je proto tvorba programu, který má cíleně vést k naplnění určitých kompetencí. Když se například s dětmi hraje hra, je potřeba vědět, čemu je má naučit.“

Lukáš Doubrava

Text byl převzat z Učitelských novin č.41/2006. Redakčně kráceno.

Vybraná problémová legislativa ve vztahu ke sdružením dětí a mládeže

(diskutovaná během Setkání představitelů sdružení dětí a mládeže
v Poslanecké sněmovně 11. 12. 2006)

Připravovaná komplexní novela Občanského zákoníku

Současná právní úprava občanských sdružení a podmínek jejich běžného života není sice v některých oblastech dostatečná, ponechává však občanským sdružením důležitou míru volnosti v úpravě vnitřních vztahů.

Vzhledem k rozdílnosti občanských sdružení se domníváme, že by jakákoliv právní úprava měla respektovat druhovou bohatost jejich vnitřního uspořádání a činnosti, vyjádřenou ve stanovách jednotlivých občanských sdružení.

Vnímáme proto snahu upravit tuto problematiku v rámci rekodifikace Občanského zákoníku a zakotvit tak některá potřebná pravidla jako jednu z možností změny současného stavu. Nicméně **žádáme, aby norma byla formulována dispozitivně, nikoliv kogentně. V opačném případě by způsobila NNO významné existenční problémy.**

Jako druhou možnost vidíme novelizaci stávajícího zákona o sdružování občanů v duchu výše naznačených principů, zejména nahrazení registračního principu principem evidenčním.

Některé dílčí připomínky, jež zazněly ze strany sdružení k 1. konsolidované verzi Občanského zákoníku, doposud jediné, která je k dispozici:

- zákoník zavádí nové názvosloví, které není zažitě a vede ke zmatení,
- chybí přechodná ustanovení se zásadním vyjádřením, do jaké míry se nová úprava bude vztahovat na organizace a vztahy již existující,
- systém vnitřních pravidel je třeba nechat na stanovách sdružení, zákoník by neměl nutit NNO měnit stanovy,
- různé typy právnických osob vyžadují různé formy právnických osob a respekt k systémovým rozdílům mezi organizacemi (př. „odvozená“ právní subjektivita)
- ručení organizačních jednotek (pobočných spolků) navzájem je absurdní a zcela nepřijatelné, povinné ručení „pobočných spolků“ (organizačních jednotek) za závazky spolku by mohlo vést k rozpadu větších organizací na několik stovek právnických osob,
- při návrhu na ručení „pobočných spolků“ (organizačních jednotek) za centrum není brána v potaz otázka zneužití dotace z veřejných rozpočtů (konkrétně: většinu majetku nabývají organizační jednotky od města nebo kraje prostřednictvím dotací, které jsou účelově vázané a nemůžou být použity k plnění závazků vůči třetím osobám),
- zákoník nepamatuje na právní suverenitu vzniklou aktem suveréna.

Zákon o sdružování občanů, resp. jeho aplikace při registraci stanov občanských sdružení

Dnem 3. 7. 2006 nabyla účinnosti změna zákona o sdružování občanů (zákon 342/2006 Sb.), který v části 35. praví, že je třeba nejpozději do 3. 7. 2009 doplnit název sdružení o označení „občanské sdružení“ nebo „o.s.“. To předpokládá změnu stanov sdružení, kterou může odsouhlasit jen jeho nejvyšší orgán, tedy shromáždění někdy o několika stech členech.

1. Není žádný důvod, proč by měla zrovna občanská sdružení povinně používat dovětek, odlišující jejich právní formu. Existuje řada dalších organizací, které tuto povinnost nemají (např. rozpočtové organizace).

2. Ministerstvo vnitra, které tuto úpravu pravděpodobně navrhuje, postupuje naprosto nesystémově. V přípravě je nový Občanský zákoník, který název tohoto typu právnických osob také má upravit (nově se budou jmenovat spolky). Ač není zřejmý přesný termín, lze očekávat, že kolem roku 2010 začne nový OZ platit. V tu chvíli by všechna přejmenovaná občanská sdružení musela znovu měnit název!

3. Změna názvu znamená nové schvalování stanov všech občanských sdružení na Ministerstvu vnitra. To k tomu za prvé nemá kapacitu a za druhé jejich výklad současného zákona je pro řadu občanských sdružení ohrožením.

Je třeba změnit tuto novou část zákona 83/1990 Sb. o sdružování občanů – vypustit zvýrazněnou část:

§ 6 odst. 4 zákona č. 83/1990 Sb.

*(4) Název sdružení se musí výrazně lišit od názvu právnické osoby, která již vyvíjí činnost na území České republiky, od názvu orgánu veřejné moci České republiky, od názvu mezinárodní organizace, jejího orgánu nebo její instituce a od názvu Evropské unie a jejích orgánů; **název sdružení musí obsahovat označení „občanské sdružení“ nebo zkratku „o. s.“.***

Legislativa pro pobyt v přírodě

Mnoho členských sdružení ČRDM využívá k výchovnému působení pobyt v přírodě. Je proto naší snahou udržet legislativu upravující např. hygienická opatření („hygienická vyhláška“ MZd) pro zotavovací akce v míře jen nezbytně nutně zasahující do této problematiky. Limitující jsou pro nás také např. podmínky pro rozdělávání ohně a stanování během putovních táborů.

Zákon o dobrovolnické práci a veřejné ocenění dobrovolníků

Již několik let u nás platí zákon č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě. Vznikl oddělením části textu připravovaného zákona o podpoře práce s dětmi a mládeží.

Působením zákona se vytvořil oddělený sektor „profesionalizovaného“ dobrovolnictví, které je dále zvýhodňováno. Vznikají tak dvě „kasty“ organizací a systém nastavený zákonem působí, že rozdíly mezi nimi se dále prohlubují. **Zákon zároveň působí proti smyslu původní ideje dobrovolnictví jako svobodně zvolené činnosti ve prospěch někoho jiného mimo rámec smluv, povinností a závazků.** Od státní podpory je tedy oddělena oblast dobrovolnictví, která vychází z občanské účasti na věcech veřejných a vzájemně prospěšných. Podpora je směřována pouze organizacím agenturního charakteru, které zprostředkovávají dobrovolnictví, nebo velkým dostatečně finančně a institucionálně zabezpečeným organizacím. **Zákon postrádá jakoukoliv obecnou formulaci prospěšnosti dobrovolnictví a deklaraci minimálně morální podpory této činnosti ze strany státu.**

Problém je především v tom, že není možné akreditovat dobrovolníky, kteří jsou členy organizace. Stávající systém rozlišuje mezi vysílající a přijímající organizací, přičemž „vyslaný“ dobrovolník nemůže být členem organizace přijímající. Z tohoto důvodu je zákon pro většinu klasicky působících sdružení dětí a mládeže prakticky nepoužitelný, leda by si měnily své vedoucí mezi sebou.

Dobrovolnickou práci ve sdruženích není většinou možné jednoduše uvádět pro účely kofinancování grantů, protože by to znamenalo nutnost akreditovat se jako vysílající organizace dle tohoto zákona. Navíc zákon neošetřuje způsob výpočtu finanční hodnoty dobrovolnické činnosti.

Dobrovolník navíc nemůže pracovat pro vysílající organizaci tam, kde není příjemcem služeb konkrétní člověk. Zákon je proto využitelný spíše pro sociální služby, nikoliv pro sdružení dětí a mládeže nebo organizace ekologické.

Protože zákon nevyhovuje více subjektům než sdružením dětí a mládeže, považujeme za potřebné vyvolat širší diskusi a připravit komplexní novelu, jež by problémy řešila.

Příloha zpravodaje Archa o výchově a využití volného času dětí a mládeže

Vydala Česká rada dětí a mládeže,

Senovážné nám. 977/24, 116 47 Praha 1; tel.: 234 621 210, fax: 234 621 541, e-mail: archa@adam.cz
prosinec 2006